

Institut d'histoire

Recueil des matériaux et des écrits en langues orientales

Livre 2

Rédacteur

Danica Milić
Directrice de l'Institut d'histoire

Dušanka Bojanić

Lois et règlements turcs du XVe et XVIe siècles
concernant les régions de Smederevo, de Kruševac et de Vidin

Belgrade, 1974

ISTORIJSKI INSTITUT

DUŠANKA BOJANIĆ

**TURSKI ZAKONI I ZAKONSKI PROPISI IZ
XV I XVI VEKA ZA SMEDEREVSKU,
KRUŠEVAČKU I VIDINSKU OBLAST**

BEOGRAD
1974

TURSKI ZAKONI I ZAKONSKI PROPISI

u prevodu na srpskohrvatski jezik

ZAKON ZA DEFTER VILAJETA BRANIČEVO

I z v o r:

Poimenični defter vilajeta Braničevo — Defter-i esâmi- vilâyet-i Biraniçeva, Arhiv Predsedništva vlade, Istanbul, Maliye defterleri yeni tasnifi No 5 m, fol. 2 r°

Datum deftera je hidžr. 872. godina, koja je trajala od 2. VIII 1467. do 21. VII 1468.

Defter je sastavljen pod nadzorom Ali-bega b. Mihala, subaše braničevskog vilajeta i vidinskog sandžak-bega.

Skraćeno: Poimenični defter vilajeta Braničevo iz 1467/1468

I z d a n j e:

Branislav Đurđev, *Ispisi iz deftera za Braničevo iz XV veka*, »Istoriski glasnik 3—4«, Beograd, 1951, str. 95—96 prevod na srpskohrvatski jezik i tumačenje teksta, str. 98 turski tekst u diplomatskom prepisu, bez faksimila

T e k s t:

PREPIS OPSIRNOG OBJAŠNJENJA O DEFTERSKOM KANUNU
KOJI JE NAPISAN O PRIHODIMA

I. Merica spomenutog vilajeta jeste jedrenska merica. Četiri merice, prema govoru u ovom vilajetu, zovu se *lukno*. Jedno *lukno* pšenice upisano je i procenjeno na dvanaest aspri; jedno *lukno* ječma, zobi ili prosa — na deset aspri; a jedno *vedro* šire na petnaest aspri.

II. Od svakog čifta upisana su timarniku po jedna kola drva i po jedna kola sena. Vrednost drva procenjena je na dve aspre, a vrednost sena na pet aspri.

III. Resum na svinje jeste jedna aspra na dva svinjčeta.

IV. Licima koja uzimaju resum na ovce [daje se] jedna aspra na tri ovce.

V. Od ostalih proizvoda upisani su, prema poznatom adetu, ušur i salarija i određeni su ukupni godišnji prihodi [timarnika].
Kraj.

ZAKON ZA BRANIČEVSKÉ VLAHE

I z v o r:

Poimenični defter vilajeta Braničevo iz 1467/1468. godine, fol. 7 r°

I z d a n j a:

Branislav Đurđev, *Ispisi iz deftera za Braničeva iz XV veka*, »Istoriski glasnik 3—4«, Beograd, 1951, str. 97 prevod i objašnjenje teksta, str. 98 turski tekst u diplomatičkom prepisu, bez faksimila

Halil Inalcık, *Fatih Devri üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, I, Ankara, 1954, str. 156 tekst kanuna transkribovan arapskim pismom

Nicoara Beldiceanu et Irène Beldiceanu-Steinherr, *Quatre actes de Mehmed II concernant les Valaques des Balkans slaves*, »Südost-Forschungen«, Band XXIV, München, 1965, str. 112 sažeta interpretacija teksta na francuskom jeziku, na osnovu izdanja Branislava Đurđeva

T e k s t:

KANUN VLAHA

I. Od svake kuće [daju] jednu filuriju i dve ovce, od kojih je jedna s jagnjetom, a druga ovan.

II. Dvadeset kuća je jedan *kotun*. Od svakog *katuna* daje se jedna čerga, jedan krug sira, tri konopca i šest ulara, mešina masla i jedan ovan.

III. Od drugih rajinskih resuma ništa se ne daje.

IV. Na pet kuća ide [po jedan] *vojnik* u vojni pohod.

ZAKON ZA SMEDEREVSKE VLAHE

I z v o r:

Poimenični defter Smederevskog Sandžaka, Arhiv Predsedništva vlade, Istanbul, Tapu tahrir defteri No 16, fol. 6 r°

Datum deftera je 1476/1477. godina.

Defter ne sadrži datum kad je sastavljen, jer nije sačuvan u celini. Nedostaju mu početak sa tačnim naslovom, sadržajem, uvodom i datumom, nekoliko prvih strana i završetak. Deo deftera koji se odnosi na vlahu Smederevskog Sandžaka sačuvan je u potpunosti; nalazi se na str. 6 v°—151 v°, a prethodi mu kanun koji se saopštava. Proučavajući ovaj prvi popis Smederevskog Sandžaka, Hazim Šabanović je utvrdio vreme kada je popis mogao biti sastavljen: između

1476. i januara 1478. godine. (Up.: H. Šabanović, *Turski izvori za istoriju Beograda*, knj. I, sv. 1. *Katastarski popisi Beograda i okoline 1476—1566*, Beograd, 1964, str. 3—4.)

Pošto defteru nedostaje uvod, ne raspoložemo podacima ni o eminu (popisniku) ni o pisaru.

I z d a n j e:

Dušanka Bojanić-Lukać, *Vlasi u severnoj Srbiji i njihovi prvi kanuni*, »Istorijski časopis«, knj. XVIII, str. 255—268 faksimil, tekst i objašnjenje kanuna

T e k s t:

KANUN VLAHA

I. Za jednu filuriju koja se uzima od svake kuće o neverničkom *Božiću* po 45 aspri. A za jednog ovna po 15 aspri. Za jednu čergu, dva ovna, dva kruga sira, dva konopca i tri ulara, koji se uzimaju od svakog katuna, a katun je zajednica kuća koja daje pedeset filurija, od svake kuće tri aspre. Tako svi pomenuti resumi iznose od svake kuće 63 aspre. Skupljaju se na *Božić*.

II. Osim ovoga, od svake kuće koja daje filuriju uzima se po 20 aspri u proleće, na dan zvani *Hizir Ilijas*, za jednu ovcu s jagnjetom, što sve iznosi 83 aspre.

III. Sada su postali has. Uzima se za begluk.

IV. Novčane globe za manje prekršaje, koje su određene da iznose pet aspri, a daje ih svaka kuća koja daje filuriju, dodeljene su sandžak-begu.

V. Sandžak-begovima daju još na svakih pedeset filurija jednog *komornicu*, što znači slugu, a na pet filurija jednog *vojnika*. On jedan mesec obavlja službu.

VI. Mladarinu i ovčarinu ne daju.

VII. Solar među njih neka ne ulazi.

VIII. Katran, luč i daske ne donose.

IX. Neka se ne nagone da čuvaju tvrđave.

X. Neka ne prave kuću sandžak-begu.

XI. Neka ne kose livade.

XII. Neka se ne gradi sandžak-begu kuća u vlaškim selima.

XIII. Neka ne donose drva.

XIV. *Primićurska* služba *primićuru* neka se ne uzima bez krivice.

XV. Neka ne bude *zaruka*, što znači neka se ne ugovaraju.

XVI. I dok ne dođu pred kadiju, neka se ne uzima krvnina.

XVII. I neka se ne pitaju za ono što je u neprijateljskoj zemlji.

ZAKON ZA NIS

Izvor:

Poimenični defter niške raje u Smederevskom Sandžaku — Defter-i esâmi-i re'âyâ-i Niš der Livâ-i Semendre, Arhiv Predsedništva vlade, Istanbul, Tapu tahrir defterleri No 27, p. 1

Datum deftera je poslednja dekada meseca Šabana hidžr. 903. godine (14. IV—22. IV 1498).

Popisnik deftera je Pir Mehmed b. Mehmed el-Džemali. Pisar je Mehmed b. Ibrahim.

Izdavanje:

Metodija Sokoloski, *Zakon za gradot Niš*, »Glasnik na Institutot za nacionalna istorija«, god. I, br. 2, Skopje, 1957, str. 195—196 prevod na makedonski jezik, str. 196 tekst transkribovan turskom latinicom, str. 200 faksimil

Tekst:

KANUN ZA NIS

I. Od konjskog tovara životnih namirnica ili odeće, čega god bude, koji dolazi u grad ili izlazi iz grada [uzimaju se] po dve aspre. Od kolskog tovara po osam aspri.

II. Ako se proda rob ili konj, [uzimaju se] po četiri aspre. Od govečeta po dve aspre. Od dve ovce jedna aspra.

III. Od četiri zaklane [ovce uzima se] jedna aspra. Ako se zakolje goveče, jedna aspra.

IV. Od goveđe kože, ako se proda, [uzima se] pola aspre. Od jednog čebeta pola aspre. Od jednih kola dasaka jedna aspra. Od kola sena pola aspre. Od jednih kola drva uzima se jedna cepanica.

V. Na [niškom] *panaduru* davnašnji je kanun da se spomenuti resumi uzimaju dvostruko.

VI. Svaki rajetin od svake *baštine* u vreme vršidbe daje pola *lukna* pšenice i pola *lukna* ječma, i po dve aspre resuma za povrtnjak. U vreme kosidbe daje po jedna kola svežeg sena, a o *Božiću* po jedna kola drva. Ako [gospodari raje] ne uzmu seno i drvo kad je za to rok, uzimaju dažbinu upisanu u defter, koja je za seno sedam aspri, a za drvo po tri aspre. Ništa više ne uzimaju.

VII. Na dve ovce uzima se jedna aspra.

VIII. Povodom avariza: Imami, odgajivači glasničkih konja, uzgajivači pirinča zavedeni u defteru, čuvari dervena i oni koji su neoženjeni ne daju avariz. Osim pomenutih, svi muslimani i nevernici koji su oženjeni, prema padišahovoj naredbi, daju avariz.

ZAKON ZA BRANIČEVSKKE I VIDINSKE VLAHE

Izvor:

Ms Koyunoglu, fol. 58 v°—59 r°
Ovaj rukopis prepisan je 29. IX 1501. godine, što je pouzdan datum zakona.
Prepisivač je Mustafa b. Ramazan.

Izdavanje:

Nicoara Beldiceanu et Irène Beldiceanu-Steinherr, *Quatre actes de Mehmed II concernant les Valaques des Balkans slaves*, »Südost-Forschungen«, Band XXIV, München, 1965, str. 113—115 prevod na francuski jezik, faksimili I, II

Tekst:

[BEZ NASLOVA]

- I. Braničevski i vidinski vlasi ne daju ušure, harač i spendžu.
- II. Oprošteni su i oslobođeni od svih avariza.
- III. Ne daju ni mladarinu.
- IV. Novčane globe za manje prekršaje daju.
- V. Od novčanih globa za manje prekršaje, koje daju sandžakbegu, desetinu uzimaju *knezovi*.
- VI. Spomenuti vlasi na pet kuća daju jednog kopljanika. On čuva stražu na mestima gde treba biti predostrožan.
- VII. Kada se pojavi neprijatelj, svi vlasi sedaju na konje i postaju joldaši.
- VIII. Sandžakbegu daju godišnje osamdeset [tri] aspre od svakog dima.

ZAKON ZA SMEDEREVSKE VLAHE

Izvor:

Ms Koyunoglu, fol. 59 r°—60 r°
Ovaj rukopis prepisan je 29. IX 1501. godine, što je pouzdan datum zakona.
Prepisivač je Mustafa b. Ramazan.

Izdavanje:

Nicoara Beldiceanu et Irène Beldiceanu-Steinherr, *Quatre actes de Mehmed II concernant les Valaques des Balkans slaves*, »Südost-Forschungen«, Band XXIV, München, 1965, str. 115—118 prevod na francuski jezik, faksimili II—IV

T e k s t:
[BEZ NASLOVA]

I. I smederevski vlasi ne daju harač, spendžu, ušure, ovčarinu, mladarinu, niti bilo šta od ostalih dažbina.

II. Na rođendan Isusa, bog mu mir udelio, koji nazivaju *Božić*, daju od svake kuće po 45 aspri za jednu filuriju i [po] 15 aspri, [kao] cenu [za] jednog ovna.

III. Pedeset filurija, koje su jedan *katun*, [daje] za jednu čergu, dva ovna, dva kruga sira, dva konopca i tri ulara po tri aspre.

IV. Sve zajedno iznosi 63 aspre. Njih daju o *Božiću*.

V. U proleće, na dan koji se zove Hizir Ilijas, od svake kuće koja daje filuriju¹ daje se 20 aspri kao vrednost jedne ovce s jag-njetom, [što iznosi] ukupno osamdeset [tri] aspre.²

VI. Na pet filurija jedan od njih obavlja *vojničku* službu. Ču-vaju na smenu mesta gde treba biti predostrožan.

VII. Kada je upad u neprijateljsku zemlju, od svake kuće jedan od njih izlazi u pohod.

VIII. Od pedeset [kuća] sandžak-begu šest meseci neka služi jedan *komornica*, što znači sluga.

IX. Novčane globe daju prema kanunu.

X. Od uzetih novčanih globa njihovi *knezovi* uzimaju desetinu.

XI. Ne donose luč i daske i ne čuvaju tvrđavu.

XII. Ne prave kuću sandžak-begu među vlasima, niti na dru-gome mestu.

XIII. Ne kose njegovo seno. Ne donose drva.

XIV. *Primićurstvo primićura* ne može se oduzeti.

XV. Među njima ne važe ugovori.³

XVI. Oni su oprošteni i oslobođeni od svih izvanrednih na-meta i običajnih tereta.

XVII. Solar među njih ne ulazi.

XVIII. Ako *vojnički* ili *vlaški* svet obrađuje zemlju na spahij-skom timaru izvan sela u kome su upisani, daju polovinu ušura.

XIX. Ako vino koje su proizveli iz svog vinograda prodaju na bilo kom spahijskom timaru, daju četiri aspre od svake bačve. Ako ga kupe napolju i prodaju, i oni, kao raja, daju po petnaest aspri od svake bačve.

¹ Izraz *»filuri ve bir zamanda«*, kako stoji u originalu, shvatili smo kao grešku prepisivača. Taj izraz treba da glasi *»filuri verir haneden«*, što znači *»od svake kuće koja daje filuriju«*.

² Pogreškom prepisivača posle broja 80 ispušten je broj 3. Kada se sabere 63 i 20 dobija se 83.

³ *»Aralarında şart-i müriüvet olunmayub«*, kako stoji u originalu, shvatili smo kao grešku prepisivača. Da bi imao smisla, tekst treba da glasi: *»Ara-larında şart mu'teber olunmayub«*. Tako smo i preveli.

7
PROPISI O SMEDEREVSKOJ SKELI

I z v o r:

Opširni defter Smederevskog Sandžaka — Defter-i mufassal-i Livâ-i Semendere el-mahrûsa, Arhiv Predsedništva vlade, Istanbul, Tapu tahrir defterleri No 1007, p. 2—3

Datum deftera je prva dekada meseca Safera hidžr. 922. godine (6. III—15. III 1516).

Emin kome je poveren popis i sastavljanje deftera jeste zaim Mahmud b. Abdulvahid. Ime pisara nije navedeno.

Skraćeno: Opširni defter Smederevskog Sandžaka iz 1516
Tabla I

T e k s t:

KANUN ZA SMEDEREVSKU SKELU

I. Ako vodenim putem, brodom, iz vilajeta Ugarske dođe roba i ako ode, na robu u vrednosti od hiljadu aspri uzima se trideset aspri za vladara, a za sandžak-bega pedeset aspri. Ako dođe so, od svakog komada uzima se po jedna aspra za padišaha, utočište sve-ta; od sto komada [soli] uzima se po jedan komad za sandžak-bega.

II. Od roba koga su doveli borci za veru uzima se za vladara dvadeset aspri. Od roba koji je oslobođen i odavde ide u Ugarsku sa dozvolom uzima se dvadeset pet aspri, a kapudan takođe uzima dvadeset pet aspri.

III. Kada se padišahovom naredbom dogodi upad u neprija-teljsku zemlju, od konja boraca za veru uzima se po tri aspre za begluk. Od ugrabljene [pokretne] robe koju oni donesu i od go-veda uzimaju se po četiri aspre; na dve ovce i dve svinje uzima se po jedna aspra.

IV. Ako u ugarsku zemlju vodenim putem odlazi prazna bačva, uzima se dvanaest aspri, a po četiri aspre još uzimaju i dele izme-đu sebe sandžak-beg i kapudan.

V. Od ribe ulovljene u Dunavu na vrednost od dvadeset aspri uzimaju se dve aspre za vladara, a još jednu aspru uzimaju i izme-đu sebe dele sandžak-beg i kapudan.

VI. Ako iz unutrašnjosti zemlje dođe žito za uskladištenje i Dunavom prispe u Smederevo, od svake vreće uzima se po jedna aspra za padišaha. Ako dođe Dunavom, a Jezavom stigne u Smede-revo, na svake dve vreće uzima se po jedna aspra, a još jedna aspra uzima se za sandžak-bega.

VII. Od trgovačkog broda koji dolazi iz neprijateljske zemlje oduvek se uzimao jedan zlatnik; međusobno ga dele sandžak-beg i kapudan.

VIII. Od tovara žitarica koji dolazi iz unutrašnjosti zemlje uzi-ma se na svaku vreću po jedna aspra baždarine za sandžak-bega. Ako dođe tkanina, od konjskog tovara uzimaju se dve aspre; od